

Марко Вовчок.

Життя і творча діяльність.
Марко Вовчок як перекладач
(Ж. Берна,
Г. К. Андерсена, А. Е. Брема).
«Народні оповідання»;
продовження теми народного
життя в повісті «Інститутка»

Марко Вовчок

«Фатальна жінка української літератури», «темний сфінкс», «Моцарт любовних історій», – так казали про неї сучасники. Постать цієї письменниці до сих пір оповита таємницями, проте беззаперечним залишається той факт, що наприкінці 50-х років ХІХ століття вона була єдиною в українській літературі жінкою-письменницею, хоч і «ховалась» за чоловічим псевдонімом.

Життєпис

Марія Олександрівна Вілінська народилася 10 грудня 1833 року в сім'ї збіднілих дворян Вілінських, дитинство провела в маєтку гідга в маєтку Єкатерининське Єлецького повіту Орловської губернії. Коли Марії було 7 років, помер батько, відставний полковник. Не пройшло і двох років після його смерті, як матір, яка залишилася з трьома дітьми, вразе вийшла заміж і стала іменуватися в офіційних документах «московською міщанкою Дмитрієвою».

Цим необачним заміжжям вона наклікала на свою сім'ю немало бід. Вітчим був п'яницею, «розгнuzданий, грубий і відчайдушний гуляка-картяр» та нерідко бігав за дітьми з сокирою і лементом «зарубаю!». За короткий час він розорив маєток, який і до нього був далеко не в квітучому стані.

Життєпис

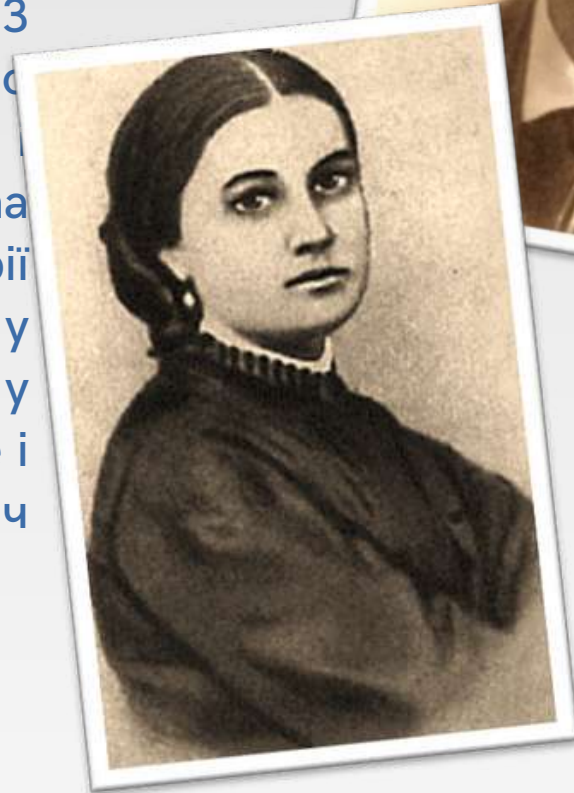
У 12 років Марія остаточно втратила рідний дім. Зібравши останні гроші, мати відвезла її до Харкова і віддала в приватний пансіон. Як не важко було звикати до пансіонних порядків – все ж таки Маші Вілінській було легше, ніж іншим. Її блискучі здібності до мов і гостра пам'ять позбавляли від безглузлого зубріння.

З пансіону Машу забрали п'ятнадцятирічною дівчиною і відвезли в Орел, до тітки і хрещеної матері Катерини Петрівни Мардовінової. Якою була в ті роки Маша, видно з опису, зробленого в майбутньому її сином Богданом:

«Висока, статна, з прекрасною каштановою косою і ще прекраснішими сірими очима незвичайної глибини, вона відразу виділилася серед міських дівчат і, незважаючи на те, що у неї не було ніякого приданого і вона жила в будинку свого дядька як «бідна родичка», у неї не було недоліку в женихах».

Життєпис

На початку 1850 року у 16-річному віці Марія відповіла рішучою відмовою багатому орловському жениху і оголосила про свої заручини з Опанасом Васильовичем Марковичем, який був старшим за нею майже на 12 років. З його прізвищем ви, безперечно знайомі, адже Маркович був збирачем і дослідником народної творчості та залишив помітний слід в історії української етнографії. За участь у Кирило-Мефодієвському товаристві у 1847 році він був засланий до Орла, де і відбулася через три роки його зустріч з Марією Вілінською.

ЖИТТЄПИС

Опанас Маркович захопив Марію Вілінську етнографією, залучив до української культури. Але найбільша його заслуга в тому, що він підтримав і заохотив перші літературні спроби талановитої російської жінки. Хто знає, як склалася б літературна доля письменниці, та і взагалі чи стала б вона письменницею, якби обставини не привели її разом з Марковичем до України.

Вони одружилися в середині січня 1850 року і відразу виїхали на батьківщину Опанаса Васильовича. Марковичі роз'їжджали українськими містами і селами, записували пісні і прислів'я. І всюди вони бачили безсоромне панство і безмежне горе кріпаків.

Життєпис

У серпні 1855 року Опанас Васильович отримав призначення на посаду «молодшого вчителя географії в Немирівську гімназію». Сім'я переїхала до Немирова. Саме тут і розпочався початок її літературної діяльності. Протягом двох наступних років вона написала одинадцять оповідань із життя українського селянства і за порадою чоловіка надіслала їх у Петербург Пантелеймонові Кулішеві, який саме збирав матеріали для третього тому «Записки о Южной Руси» і готувався відкрити українську друкарню. Куліш опублікував їх окремою книгою «Народні оповідання Марка Вовчка» 1857 року. Пізніше він так передав свої враження від творів:

«У числі матеріалів, доставлених мені з різних кінців Малоросії, хтось, що назвав себе Марком Вовчком, прислав один зошит. Зошит лежить у мене на столі тиждень, другий. Нарешті я спромігся і почав читати. Читаю і очам своїм не вірю: у мене в руках чистий, непорочний, повний свіжості художній твір!»

Творчість

Пантелеймон Куліш, випускаючи в Петербурзі у світ підготовані ним «**Народні оповідання**» **Марка Вовчка**, один з перших примірників надіслав Тарасу Шевченку до Нижнього Новгорода. Не одержавши обіцяної книги, Шевченко двічі перепитував Куліша – де вона. Кулішу довелось послати другий примірник у лютому 1858 року. Уже 18 лютого 1858 року Шевченко записав до свого «**Журналу**»:

«Яке піднесено прекрасне створіння ця жінка! Необхідно буде їй написати листа і дякувати за доставлену радість читанням її натхненної книги».

Псевдонім

Існує декілька версій походження псевдоніма письменниці, за однією із них, його автором і став Куліш: **«Марка Вовчка вигадав я по созвучному слову Марковичка, та й не помилився, приложивши такий псевдонім...»**, – писав Куліш у листі до Огоновського. Псевдонім був потрібен для маскуванню жіночої статі письменниці у тоді ще не звиклому до письменниць-жінок читацькому середовищі, а також – для скорочення відстані між автором-дворянином і читачем «з народу», для ілюзії «народного сказу» «із перших вуст». У Богдана Марковича, сина Марії, щоправда була **інша версія походження псевдоніму**: легендарний предок роду Марковичів, козак Марко на прізвисько Вовчок. Марковичі вигадали це псевдо разом, самі – Куліш тільки допоміг з виданням книжки, яка мала розголос і успіх. А вже потім, коли це ім'я стало впізнаваним брендом, Марія його ледь терпіла, але продовжувала використовувати.

Шевченко і Марко Вовчок

У 1859 році Вовчок **переїздить до Петербурга** разом із своїм чоловіком Опанасом Маркевичем. Другого дня після приїзду відбулася довгоочікувана зустріч з Шевченком. Історія не зберегла свідчень про цю першу зустріч Тараса Григоровича з молодою письменницею. Відомо тільки, що дата першої зустрічі так запала поету в душу, що вона позначена в присвяченні «Кобзаря»: «Марку Вовчкові на пам'ять 24 січня 1859 року». А на подарунковому екземплярі того ж видання поет написав: *«Моїй єдиній доні Марусі Маркович і рідний і хрещений батько Тарас Шевченко»*.

ЖИТТЄПИС

У Петербурзі Вовчок потрапляє в коло українських письменників та культурних діячів, зокрема колишніх кирило-мефодіївських побратимів Маркевича Василя Білозерського, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша та Тараса Шевченка. По-дружньому прийняла співвітчизницю громада і російських літераторів, зокрема Іван Тургенєв, Микола Некрасов, Олексій Плещеев та інші. З листа Тургенєва можемо навіть дещо про неї довідатись: *«Пані Маркович вельми чудова, оригінальна і самородна натура (їй років 25); днями мені прочитали її досить велику повість під назвою «Інститутка», від якої я прийшов у повний захват: такої свіжості і сили ще, здається, не було! І все це росте саме із землі, як дерево!»*

Важливою подією петербурзького життя Марка Вовчка була участь Тургенєва в підготовці російського видання «Українських народних оповідань». Іван Сергійович так ретельно відредагував авторські переклади, що погодився поставити своє ім'я як перекладача.

ЖИТТЄПИС

Вихід книги Марка Вовчка «Народні оповідання» російською мовою стало справжньою сенсацією в Росії. Автор невеликої книжки був негайно піднесений на Олімп, зведений в ранг першорозрядних письменників. Пізніше навколо її творчості розгоралися запеклі суперечки, зав'язувалися літературні бої. Але першою реакцією було захоплення, змішане із здивуванням: автором цих чудових творів виявилася молода жінка!

Це було лише початком. Пройшло декілька років – і оповідання Марка Вовчка завоювали популярність у всіх слов'янських країнах. Небагато літераторів одержували таке швидке й однострійне визнання! Та все ж життєвий шлях Марка Вовчка не був устелений трояндами. Перший успіх і популярність молодої письменниці були надзвичайними, а потім з огляду на багато причин обстановка різко змінилася: їй доводилося співпрацювати в другорядних газетах і журналах, братися за випадкові літературні замовлення, друкуватися анонімно і під іншими псевдонімами, роками проживати за кордоном, на багато місяців відриватися від оригінальної творчості заради перекладацької роботи.

ЖИТТЄПИС

Як відомо, саме Пантелеймонові Кулішеві судилося ввести Марію Маркович в літературу, а ще – першим з видатних адораторів цієї загадкової жінки закохатися в неї. Звісно, першим опісля чоловіка Опанаса Марковича. Захопившись «Народними оповіданнями», Куліш став їх редактором і видавцем, і неймовірно радів її приїздові до Петербурга: **«Тепер Марко Вовчок коло мене... Він мені сизим голубом гуде і соловейком співає. Він мене з великої туги визволяє. Він мене на світі задержує...»**. Проте ці теплі слова згодом змінюються іншими: **«Її легковажність і зрадливість загубили мене. Життя мені обридло...»**.

ЖИТТЄПИС

У 1859 році Марковичі поїхали за кордон, але скоро, через подружню зраду Марії, Опанас повернувся звідти сам. Марія Вілінська і Пантелейлон Куліш домовилися про спільне життя за кордоном. Куліш, залишаючи дружину, поїхав за нею, проте одразу ж повернувся. Застав її у Берліні з Тургенєвим. 30 років ображений коханець виливав гори бруду й непристойностей на звабливу Марку Вовчку.

Та вже невдовзі й той же Тургенєв пише Марку Вовчку «свирепые письма», і він читає їй нотації, застерігає, попереджає, й врешті-решт розводить руками: **«Ви не без хитрощів, як самі знаєте... Ви химерна істота, й вас розібрати дуже важко»**

ЖИТТЄПИС

Під час перебування в 1859—1867 роках за кордоном Російської імперії (Франція, Німеччина, Швейцарія, Італія) Марко Вовчок писала оповідання та казки французькою мовою, друкуючи їх в паризькому «Журналі виховання й розваги», займалася перекладацькою діяльністю.

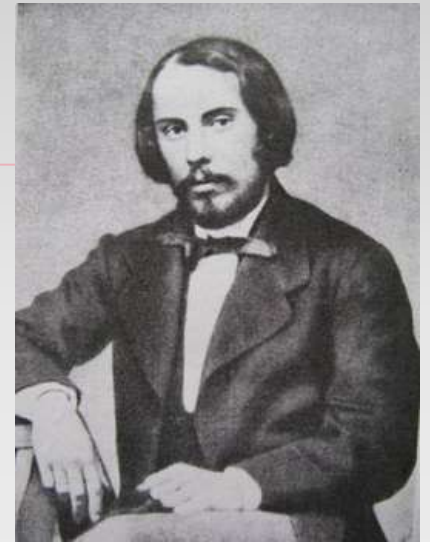
Повернувшись до **Петербурга у 1867** році, Вовчок писала російською, переклала багато творів з французької, англійської, німецької, польської літератур, зокрема, 15 романів Жюль Верна. Виступала Марко Вовчок і як критик, і як редакторка петербурзького журналу «Переклади кращих іноземних письменників». До участі в журналі, до речі, вона залучила багатьох жінок-перекладачок із провінції, відстоюючи рівні права жінок з чоловіками.

ЖИТТЄПИС

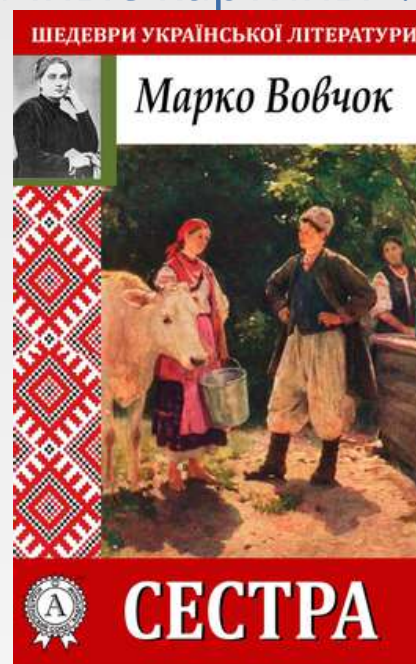
У 1878 році Марко Вовчок вдруге виходить заміж за значно молодшого за неї Михайла Лобач-Жученка, відтак протягом наступних 30 років мешкає в місцях служби чоловіка у різних місцевостях Російської імперії. Згодом сім'я Лобач-Жученків оселилась у російському місті Нальчик Терської області й прожили там аж до самої смерті Марії Лобач-Жученко. **Померла** письменниця на 74 році життя **28 липня 1907 року**.

У кінці свого життєвого шляху Марко Вовчок записала у щоденнику: *«Я прожила весь свій вік, йдучи по одній дорозі і не звертаючи убік. У мене могли бути помилки і слабкості, як у більшості людей, але в головному я ніколи не заплямувала себе відступництвом»*. Вона завжди залишалася тим «кротким пророком», про якого з такою любов'ю сказав великий Кобзар у проникливій елегії «Марку Вовчку. На пам'ять. 24 січня 1859 року».

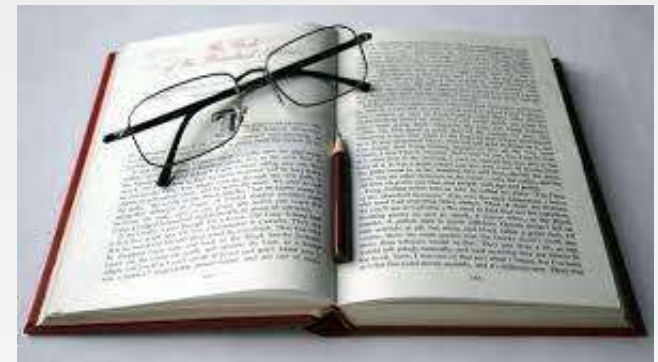
Творча спадщина

Спадщина Марка Вовчка налічує дві книги «Народних оповідань», романи й повісті: «Інститутка», «Кармелюк» (казка), «Три доли», «Маруся», «Гайдамаки», художні нариси «Листи з Парижа», твори російською мовою, переклади творів французької, німецької, англійської, польської літератур, критична стаття «Мрачные картины».

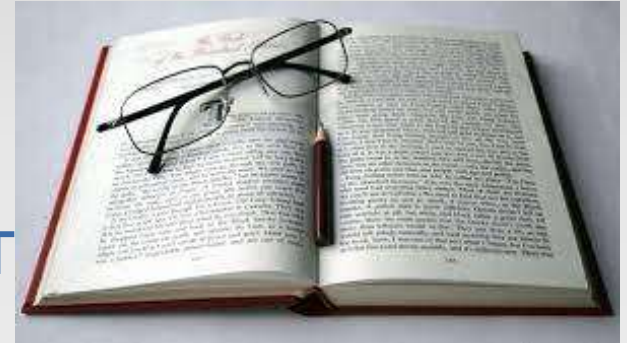
Жанрове розмаїття ТВОРІВ:

- соціально-проблемне оповідання;
- баладне оповідання;
- соціальна повість;
- психологічне оповідання;
- психологічна повість;
- соціальна казка;
- художній нарис.

Тематика творів:

- життя дітей;
- кохання; побут;
- сите й тупе існування міщанст
- фальш ченців;
- паразитичне життя дворян;
 - трагізм життя селянства за часів кріпаччини („Горпина”);
 - боротьба проти кріпацтва („Ледащиця”, „Інститутка”) та ін

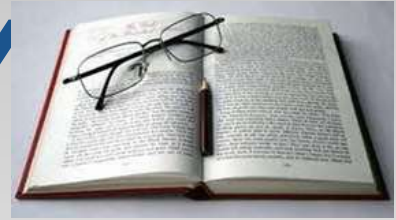
Особливості творів:

Особливості творчості Марка Вовчка:

- внесення нових жанрів і тем;
- звернення до фольклорних традицій;
 - форма розповіді: оповідачами виступають представники народу, тому складається враження, що до читача звертається сам народ;
- твори написані пісенною ритмізованою мовою з різноманітними інтонаціями, багатством синоніміки;
- Марко Вовчок - основоположниця дитячої прози;
- зміцнила основи української соціально-побутової прози;
- глибока ідейність, висока художність творів тощо.

Теорія літератури

Реалізм (від лат. *realis* — речовий) — один із напрямів у літературі та мистецтві, що полягає в правдивому об'єктивному і всебічному відображенні дійсності.

ОСНОВНІ ОЗНАКИ РЕАЛІЗМУ:

- прагнення до широкого охопту дійсності;
- зображення людини в її взаємодії із середовищем;
- внутрішній світ персонажів, їх поведінка несуть на собі прикмети часу;
- велика увага приділяється соціально-побутовому фонові часу;
- вірність дійсності, прагнення до безпосередньої достовірності зображення;
- «відтворення життя» у формах самого життя».

Історія написання

Марко Вовчок завершила твір в Немирові, назвала його «Панночка» але пізніше дала назву «Інститутка», щоб звучало саркастичніше.

У 1860 р. твір було надруковано в журналі «Отечественные записки» в авторизованому перекладі І. Тургенєва, а через рік - в «Основи» мовою оригіналу з присвятою Т. Шевченкові.

**Повість «Інститутка»
Марко Вовчок
присвятила Тарасові
Шевченку**

Композиція повісті «Інститутка»:

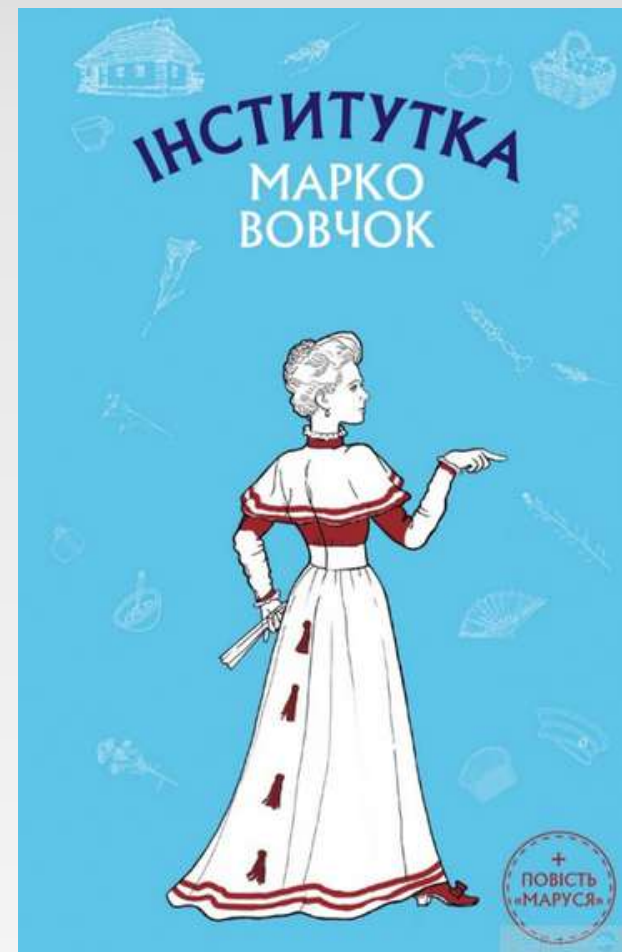
Експозиція - I розділ, у якому читач знайомиться з оповідачкою Устиною; про людей та події розповідається крізь призму світосприйняття героїні.

Зав'язка - приїзд панночки й обрання Устини покоївкою.

Розвиток дії - настає через загострення стосунків панночки з кріпаками, її одруження і переїзд на хутір.

Кульмінація - сцена, у якій пані побила стару кріпачку. Хотіла побити й Устину, але на перешкоді став Прокіп.

Розв'язка - Прокопу віддають у рекрути, Устина переходить до міста наймичкою.

Тема повісті «Інститутка»

Реалістичний показ нестерпного становища селян, викликаного жорстокістю кріпосників, наростання стихійного протесту проти панів, перші прояви непокори пригноблених, зображення моралі панів і трудового народу, стану тодішньої освіти.

Паспорт повісті «Інститутка»

Ідея – неперемне прагнення людини до волі, мрія кріпаків вирватися з-під влади поміщиків.

Провідний мотив: «Любо на волі дихнути».

Герої повісті «Інститутка»

Головні герої:

Кріпаки: Устина, Катря, Прокіп, Назар.

Бабуся Пани – стара поміщиця.

Панночка.

Полковий лікар.

Проблематика повісті:

- Становище селян, через жорстокість кріпосників.
- Збільшення стихійного протесту проти панів.
- Перші прояви непокори пригноблених селян.
- Мораль панів і трудового народу.
- Воля і рабство.

**Дякую за
увагу!!!**